

OSMANLI ARAŐTIRMALARI
VI

Neşir Heyeti — Editorial Board

HALİL İNALCIK — NEJAT GÖYÜNÇ

HEATH W. LOWRY

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES
VI

İstanbul - 1986

KİTABİYAT

Joseph H. ESCOVITZ, *The Office of Qâdî al-Quḍât in Cairo under the Bahrî Mamlûks*, Klaus SCHWARZ Verlag, Islamkundliche Untersuchungen-Band 100, Berlin 1984, VI+280 sahife.

Kâdilkudâtlık müessesesi İslâm Hukuk Tarihi'nde ilk defa Abbasilerde ortaya çıkmış, daha sonra gelen bir çok İslâm devletinde de aynı veya benzer isimler altında devam etmiştir. Bu müessese hem kazâî ve hem de idârî bir kurumdur. İşte Escovitz yukarıdaki eserinde Bahrî Memlûklar döneminde Kahire'de kâdilkudâtlık kurumunu incelemektedir.

Memlûklarda kâdilkudâtlık ilk defa Sultan Baybars el-Bundukturi'nin H. 663/1264-1265'de Kahire'de dört sünî mezhep için dört kâdilkudâtlık ihdas etmesiyle başlamıştır. Eserde konunun incelenmesine işte bu tarihten başlanmakta ve Bahrî Memlûkların sona erdiği 784/1382 yılına kadar gelmektedir. Kitap yedi bölüm, bibliyografya ve indeksten oluşmaktadır.

Yazar birinci bölümde (s. 1-40) araştırmanın hudutlarını çizmekte ve dayandığı kaynakların genel bir değerlendirmesini yapmaktadır. Eserde birinci el kaynak olarak o dönemden bahseden tarihlere ve tabakât kitaplarına dayanmaktadır. Bu giriş bölümünden sonra ikinci bölümde (s. 41-93) incelenen dönemde görev yapmış kâdilkudâtlar mezheplerine göre teker teker ele alınmakta, bu göreve nasıl geldikleri incelenmektedir. Yazar bu bölümde ve genel olarak bütün kitapta kurumun incelemesini, başkadıların şahıslarının incelenmesinden hareketle yapmaya çalışmaktadır. Üçüncü bölümde (s. 94-130), kâdilkudâtların ictimâî ve coğrafi menşeleri ele alınmaktadır. Bu bölümde yazar incelediği başkadıların hangi bölgede yetiştiklerini, akrabalık ilişkilerini incelemektedir. Dördüncü bölümde (s. 131-172) ise kâdilkudâtların kazâî görevleri incelenmeye çalışılmıştır. Yazar bu bölümde kısaca kâdilkudâtların yardımcılarından, başlıca bir nevi noter sayılabilecek şuhûd (şahitler), nikâh memurları (âkidü'l-enkiha), ve nâiblerden bahsetmekte, daha sonra kâdilkudâtların baktığı davalardan birkaç muşahhas örnek vermekte ve bunları değerlendirmeye çalışmaktadır. Bu değerlendirmelerin hukukî bakımdan doyurucu olmadığını belirtmek gerekir. Beşinci bölümde (s. 173-227) kâdilkudâtların bu vazifelerine ilâve olarak yaptıkları görevler ele alınmıştır. Bunlar başlıca vezirlik, hazine nazırlığı, evkaf nazırlığı, ordu kadılığı, hatiplik ve çeşitli medreselerde müderrisliktir. Altıncı bölümde (s. 228-257) kâdilkudâtların görev süreleri, sona eriş, uğradıkları hapis, musâdere gibi bazı cezâî muameleler ele alınmaktadır. Yedinci ve sonuncu bölümde (s. 258-261) genel bir değerlendirme yapılmaktadır.

Yazar hukuk tarihi bakımından son derece önemli bir konuyu inceleme alanı olarak seçmiştir. Fakat müessesese hukukî bakımdan değil, daha ziyade tarihi bakımdan ele alınmıştır. Yazar adeta müesseseyi değil, kâdilkudâtları çeşitli açılardan ele alıp incelemiştir. Bunda yazarın tarihçi olmasının büyük ölçüde rolü olsa gerektir. Netice itibariyle eser konuya belirli ölçüde ışık tutmakta ise de, bu ölçüde hukukî bir müessesenin adeta sadece tarihi yönden ele alınması kitap için bir eksiklik, denebilir.

M. Âkif Aydın

Machiel KIEL, *Art and Society of Bulgaria in the Turkish Period. A Sketch of the Economic, Juridical and Artistic Preconditions of Bulgarian Post-Byzantine Art and its Place in the Development of the Art of the Christian Balkans, 1360/70-1700. A New Interpretation.* Van Gorcum, Assen/Maastricht, The Netherlands 1985, XXII-400 sahife, 9 harita, 77 resim, çizim ve tablo.

Uzun yıllardanberi Balkan ülkelerini karış-karış dolaşarak hemen en ufak yerleşim merkezlerine varıncaya kadar askerî, dinî ve kültürel alanlardaki yapıları inceleyen, bunlardan bazılarına ait çeşitli dergilerde makaleler yayınlayan Hollanda'lı araştırmacı ve âlim Machiel KIEL'in bu eseri onun yirmi beş yıllık çalışmalarının ilk ve büyük bir ürünüdür. Kitabın dış-kapağının içinde de belirtildiği üzere, gayesi, Güney-Doğu Avrupa Kültür Tarihi'nin az bilinen bir yanını, özellikle 1370-1700 tarihleri arasında Bulgaristan'da, Osmanlı yönetimi sırasında, mimarî ve dinî resim sanatındaki gelişmeleri incelemek, bu konuda Avrupa Tarihi'nde benzerine pek az rastlanan yanlış yorumlamaları süzgeçten geçirerek hakikatleri bilmek ve onları sergilemektir.

Bulgar Tarihçileri'nin İkinci Dünya Harbi öncesi ve sonrasında, özellikle de son kırk yıldır ortaya attıkları bir görüş vardır: Türklerin Balkanlara yayılışı ve bu ülkeleri ele geçişi çok kanlı olmuş, hristiyan halk zorla müslüman yapılmış, olmak istemeyenler yok edilmiş veya sürülmüş, bunun sonucu da Bulgaristan'ın eski kültürü ile bağları tamamen kopmuş, ülke geri kalmıştır (catastrophe theory). Machiel KIEL, eserinde bu görüşe yer vererek, karşıtı Türk görüşünü de eklediği gibi (I. Bölüm), şimdiki Bulgar yönetiminin Bulgar Devleti'nin kuruluşunun 1300. yılı münasebeti ile beş sene önce her türlü vasıta ile dünyaya duyurmaya çalıştığı, konuya ilişkin resmî yorumunu da eleştirmekte, her iki düşüncenin ve iddianın hem yerli, hem de komşu yabancı (bu arada Osmanlı) kaynaklarla mukayesesini yapmakta, resmî görüşün tam aksine olan vardığı sonuçları belirtmektedir (I. Bölüm).

Böylece, dokuz ana, bir ek bölümden oluşan eser, gayesini çok aşarak hemen hemen Osmanlı dönemi ağırlıklı bir Bulgaristan, Bulgar Milleti ve onun komşuları ile ilişkileri tarihi olmaktadır.

Machiel KIEL, anabölümlerde «Ortaçağ ve Bizans-sonrası Bulgar sanatı görünümü biçiminde Balkan Milliyetçiliği'nin doğuşu» (II. Bölüm), «Tarihi